

УДК: 378.22: 373.61 (043.3)

Наталія Миколаївна Черненко,
кандидат педагогічних наук, в.о. професора кафедри
управління освітніми закладами та державної служби,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 71, м. Одеса, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розкрито структуру готовності (компоненти, критерії, показники) майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах, представлено аналіз діагностики та схарактеризовано рівні зазначеної готовності.

Ключові слова: ризик, готовність, рівні, майбутні менеджери освіти.

Постановка проблеми. Беручи до уваги сучасні умови кардинальних змін у галузі освіти, швидку зміну організаційних та економічних аспектів діяльності навчальних закладів, загострення конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг вимагає від менеджерів освіти нових підходів до управління навчальними закладами, врахування ризиків та загроз, що зумовлює внесення змін у підготовку майбутніх менеджерів освіти у вишах. Недостатня розробленість питання підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками, низький рівень організації їхньої наукової праці детермінують низку труднощів і відхилень в управлінській діяльності.

Аналіз наукових досліджень. Дослідження проблем історичного розвитку галузі управління в освіті та становлення системи професійної підготовки керівників навчальних закладів знаходимо в наукових працях В. Береки, Л. Васильченко, І. Гришиної, М. Лещенко, С. Майбороди, О. Мармази, С. Немченко, В. Пікельної, А. Светлорусової та ін.

Переважну більшість дисертаційних досліджень (Н. Василенко, Р. Ерсьозоглу, Л. Ларіна, Б. Жебровський, М. Кириченко, В. Мельник, М. Торган, І. Пархоменко, Л. Пермінова, Н. Романенко, І. Сіладій, Т. Сорочан та ін.) присвячено різним аспектам підготовки саме менеджерів загальноосвітніх навчальних закладів. Водночас проблема підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах у сучасній педагогічній літературі майже не висвітлена.

Мета статті – представити аналіз і характеризувати рівні готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Визначення рівнів готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах здійснювалось нами відповідно до компонентів, що складають структуру готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах: психологічний, когнітивний та організаційно-функціональний, кожний з яких представлений системою показників.

Оцінка психологічного компоненту готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах відбувалася за критерієм «активізованість» з такими показниками: усвідомлення важли-

вості управління ризиками у навчальних закладах майбутніми менеджерами освіти (опитувальник «Управління ризиками у навчальних закладах – вимога часу чи міф»), наявність мотиваційної настанови до управління ризиками (методика «Визначення прагнення до ризику та рівня мотивації досягнення цілі й успіху» Т. Елерса), схильність майбутніх менеджерів освіти до ризику (діагностика рівня особистісної готовності до ризику «PSK» Шуберта), настанова на зміни (методика «Особистісна готовність до змін PCRS» за Н. Бажановою, Г. Бардієр), толерантність до невизначеності (методика «Толерантність до невизначеності» Г. Солдатової), асертивність (методика на асертивність А. Кареліна).

Когнітивний компонент готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах оцінювався за критерієм «усвідомленість/неусвідомленість знань» за такими показниками: знання концептуальних положень управління ризиками у навчальних закладах, знання процесів управління ризиками у навчальних закладах, володіння методами обробки ризиків у навчальних закладах відповідно до процесів управління ризиками, володіння шляхами запобігання та подолання ризиків у навчальному закладі, здатність до мисленнєвого логічного структурування й адаптивного мислення. Для вимірювання рівня готовності за зазначеними показниками розроблено тестові завдання відкритого та закритого форматів. Здатність до мисленнєвого логічного структурування і адаптивного критичного мислення оцінювали за результатами виконання міні-кейсу, застосовуючи методика А. Долгорукова.

Для вимірювання показників організаційно-функціонального компоненту за критерієм «гнучкість/ригідність умінь» було розроблено міні-кейс «Процедура та інструменти управління ризиками», що передбачав уміння майбутніх менеджерів освіти визначати і застосовувати процедуру та інструменти управління ризиками залежно від ситуації та варіювати ними, а саме розроблення ними відповідної аналітичної записки.

Отже, для коректного оцінювання і порівняння результатів було обрано узагальнену шкалу з однаковими межами і градацією та приведено всі шкали, що використовувалися, до узагальненої шкали від 0 до 100. Для приведення всіх відповідних інструментів оцінювання шкал до узагальненої було здійснено

зрушення лівих меж до нуля і розтягування/стиснення шкал до градації в сто балів. Було розраховано коефіцієнти зрушення лівої межі та коефіцієнти розтягування шкали до обраної за методикою, наданою в роботі О. Єлісеєва [1], та представлено коефіцієнти.

$$K_1 = \frac{P_{11} + P_{12} + P_{13} + P_{14} + P_{15} + P_{16} + P_{17}}{7} = \frac{1,11(B_{11} - 10) + 2,5B_{12} + (B_{13} + 50) + 0,57(B_{14} - 35) + 100 - 1,04(B_{15} - 16) + 50(B_{16} - 1) + 100B_{17}}{7}$$

де: K_1 – розрахована кількість балів за першим критерієм «активізованість»;

B_{1i} – кількість балів, отримана опитуваним за показниками психологічного компоненту;

P_{1i} – стандартизована (переведена до шкали 0 – 100) кількість балів, отримана опитуваним за показниками компоненту.

Аналогічно оцінювання здійснювалося за другим і третім критерієм.

$$ГУР = \frac{Kp_1 + Kp_2 + Kp_3}{3}$$

Отже, представимо результати проведеного експериментального дослідження відповідно до розробленої методики оцінювання готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах.

Для визначення числових інтервалів рівнів готовності майбутніх менеджерів освіти до управління

Оцінювання рівня готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками за першим критерієм здійснювалося за формулою:

Оцінювання рівня готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками (ГУР) за зазначеними трьома критеріями оцінювалося за формулою:

ризиками (низького, середнього і достатнього) було використано метод середньоквадратичних відхилень [2]. Для кожного критерію було розраховано математичне сподівання (M) та середньоквадратичне відхилення (σ) за наступними формулами:

$$M = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}; \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - M)^2}{n-1}}$$

де x_i – елемент вибірки; n – об'єм вибірки.

Тоді інтервал до $M - \sigma$ кількісно описує низький рівень готовності, від $M - \sigma$ до $M + \sigma$ – її середній рівень, а інтервал після $M + \sigma$ – достатній рівень.

Кількісні дані вхідного оцінювання представлено в табл. 1-2.

Наведені у табл. 1. дані констатують, що з 312

продіагностованих студентів лише 25 (8,01%) досягли достатнього рівня, тобто готові до управління ризиками у навчальних закладах. У 151 (48,4%) було виявлено середній рівень і 136 (43,59%) студентів опинилися на низькому.

Результати констатувального зрізу за критеріями подано у табл. 2.

Таблиця 1.

Результати констатувального зрізу готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах

Рівні	Кількість студентів	
	(осіб)	(%)
Достатній	25	8,01
Середній	151	48,4
Низький	136	43,59
Загальна кількість	312	100

Таблиця 2.

Результати констатувального зрізу готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах за критеріями

Критерії	Рівні					
	Достатній		Середній		Низький	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Активізованість	55	17,63	158	50,64	99	31,73
Усвідомленість/ неусвідомленість знань	35	11,22	158	50,64	119	38,14
Гнучкість/ ригідність умінь	41	13,14	159	50,96	112	35,90
Готовність до управління ризиками	25	8,01	151	48,40	136	43,59

Наведені дані свідчать, що за критерієм «активізованість» на достатньому рівні готовності до управління ризиками у навчальних закладах опинилося 55 (17,63%) студентів, на середньому – 158 осіб (50,64%), низький рівень виявлено у 99 (31,73%) продіагностованих; за критерієм «усвідомленість/ неусвідомленість знань» на достатньому рівні – 35 (11,22%) студентів, на середньому – 158 осіб (50,64%), на низькому – 19 (38,14%) продіагностованих; за критерієм «гнучкість/ ригідність умінь» достатній рівень вияв-

лено у 41 (13,14%) майбутніх менеджерів освіти, середній – 159 (50,96%) студентів, низький рівень виявлено у 112 (35,90%) продіагностованих.

Розподіл студентів за експериментальними та контрольними групами наступний: експериментальні групи – 154 особи, контрольні групи – 158 осіб; загальна кількість учасників експерименту – 312 осіб. Рівні готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах за групами представлено у табл. 3.

Таблиця 3.

Рівні готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах

Групи	Рівні					
	Достатній		Середній		Низький	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
ЕГ	13	8,44	71	46,11	70	45,45
КГ	12	7,60	80	50,63	66	41,77

Наведені дані свідчать, що на достатньому рівні готовності до управління ризиками у навчальних закладах опинилося 13 (8,44%) студентів експериментальної і 12 (7,60%) контрольної груп, на середньому – 71 особа (46,11%) експериментальної і 80 (50,63%) контрольної груп, низький рівень виявлено у 70 (45,45%) продіагностованих з експериментальної і 66 (41,77%) контрольної груп.

Оскільки результати оцінювання рівнів готовності студентів експериментальних та контрольних груп, отримані на початку експерименту, певною мірою розрізняються, то вибір критеріїв для перевірки істинності статистичних гіпотез залежить, передусім, від виду розподілу вхідних даних та типу шкали, що було застосовано у процесі оцінювання. Для перевірки нами було обрано критерій Уїлкоксона-Манна-

Уїтні, оскільки зазначений критерій є, по-перше, більш точним, ніж медіанний, а по-друге, модифікований для великих вибірок [4].

Для здійснення перевірки за критерієм Уїлкоксона-Манна-Уїтні необхідно:

- сформулювати статистичні гіпотези: H_0 – обидві вибірки належать до однієї генеральної сукупності, тобто статистично значущих відмінностей між ними немає, H_1 – нульова гіпотеза не є вірною;
- побудувати об'єднану вибірку;
- за об'єднаною вибіркою побудувати статистичний ряд;
- знайти ранги значень об'єднаної вибірки;
- знайти суми рангів значень в кожній з вибірок окремо;
- знайти значення критерію за формулою:

$$T = \frac{U - \frac{1}{2}n_1n_2}{\sqrt{\frac{n_1n_2}{12} \left(\frac{n_1+1}{n_1} + \frac{n_2+1}{n_2} \right)}}$$

де n – загальна кількість об'єктів об'єднаної вибірки;

n_1 – кількість об'єктів першої вибірки (студентів ЕГ);

n_2 – кількість об'єктів другої вибірки (студентів КГ);

U – критеріальна статистика, для знаходження якої використовуються наступні формули:

$$U = \max U_1, U_2 ;$$

$$U_1 = n_1n_2 + \frac{1}{2}n_1(n_1+1) - R_1;$$

$$U_2 = n_1n_2 + \frac{1}{2}n_2(n_2+1) - R_2;$$

R_1 – сума рангів першої вибірки;

R_2 – сума рангів другої вибірки;

- знайти критичне значення критерію t як квантиль порядку $1 - \alpha/2$ стандартного нормального розподілу;

- порівняти критеріальну статистику T з критичним значенням t .

Було проведено розрахунки за наведеними етапами та знайдено значення критерію Уїлкоксона-Манна-Уїтні: $T = 0,180756$. Ураховуючи кількість вибірок, значення t було знайдено на рівні значущості 0,05: $t_{нижнє} = 0,000982$ та $t_{верхнє} = 5,023886$. Розрахунки проводились із застосуванням програмного продукту Excel за допомогою практичного посібника [3].

Отже, оскільки значення критерію Уїлкоксона-Манна-Уїтні T належить інтервалу у межах між нижнім та верхнім критичними значеннями t , гіпотеза H_0 приймається. Різниця в сформованості готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах експериментальних і контрольних груп не є статистично значущою, оскільки на початку формування експерименту зазначені групи суттєво не відрізнялися за рівнем готовності до управління ризиками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Елисеєв О. П. Практикум по психології личности / О. П. Елисеєв. – 2-е изд., испр. и перераб. – СПб. : Питер, 2003. – 512 с.
2. Корнешук В. В. Математические методы исследования педагогических феноменов : учеб. пос. / В. В. Корнешук. – Одесса : ВМВ, 2010. – 72 с.

REFERENCES

1. Eliseev, O. P. (2003). *Praktikum po psihologii lichnosti [Workshop on personality psychology]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
2. Korneschuk, V. V. (2010). *Matematicheskie metody issledovaniia pedagogicheskikh fenomenov*

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений комплекс діагностичних заходів виявив недостатній рівень сформованості готовності майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах, отримані результати засвідчили низькі показники сформованості досліджуваних знань і умінь, що переконливо засвідчує необхідність посилення уваги щодо їх подальшого формування.

3. Минько А. А. Статистический анализ в MS Excel / А. А. Минько. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2004. – 448 с.

[Mathematical methods of researching pedagogical phenomena]. Odessa: VMV [in Russian].

3. Minko, A. A. (2004). *Statisticheskii analiz v MS Excel [The statistical analysis in MS Excel]*. Moscow: Izdatelskii dom «Viliams» [in Russian].

Наталья Николаевна Черненко,
кандидат педагогических наук, и.о. профессора
кафедры управления образовательными учреждениями и государственной службы,
Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Старопортофранковская, 71, г. Одесса, Украина

ХАРАКТЕРИСТИКА УРОВНЕЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ ОБРАЗОВАНИЯ К УПРАВЛЕНИЮ РИСКАМИ В УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье раскрыта структура готовности (компоненты, критерии, показатели) будущих менеджеров образования к управлению рисками в учебных заведениях, представлен анализ диагностики и охарактеризованы уровни указанной готовности. Представлен критериальный аппарат диагностирующего инструментария оценивания готовности будущих менеджеров образования к управлению рисками в учебных заведениях. Охарактеризованы компоненты (психологический, когнитивный, организационно-функциональный), критерии (активизированность, осознанность/неосознанность знаний, гибкость/ригидность умений), показатели готовности будущих менеджеров образования к управлению рисками в учебных заведениях. Проведенный комплекс диагностических мероприятий позволяет констатировать недостаточный уровень сформированности готовности будущих менеджеров образования к управлению рисками в учебных заведениях, полученные результаты свидетельствуют о необходимости усиления внимания к дальнейшему формированию их готовности.

Ключевые слова: риск, готовность, уровни, будущие менеджеры образования.

Nataliia Chernenko,
PhD (Candidate of Pedagogical sciences), associate professor,
Department of Administration of Educational Institutions and Civil Service,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
71, Staroportofrankivska Str., Odesa, Ukraine

CHARACTERISTICS OF FUTURE EDUCATION MANAGERS' READINESS FOR RISK MANAGEMENT AT EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article is focused on the structure of future education managers' readiness for risk management at educational institutions; the review of its diagnostics is represented, and its levels are characterized. It has been revealed that future education managers' readiness for risk management at educational institutions consists of psychological, cognitive, and organizational and functional components. There have been determined the following indicators of the psychological

component: future education managers' awareness of the importance of risk management at educational institutions, motivational orientation at risk management, future education managers' propensity to risk, orientation at changes, tolerance to uncertainty, assertiveness. The cognitive component was evaluated according to the following indicators: knowledge of conceptual statements of risk management at educational institutions, the command of methods of risk handling at educational institutions according to the processes of risk management, knowing the ways of preventing and overcoming risks at educational institutions; the capacity for intellectual logical structuring and adaptive thinking. There were the following indicators of the organizational and functional component: the ability to apply methods of risk identification and to classify the discovered risks at the educational institution; the ability to perform qualitative and quantitative analysis of risks; the ability to determine the most critical risks; the ability to plan a response to risk; the ability to perform the monitoring of risk assessment and to prepare propositions and recommendations according to the results of the monitoring. The following criteria for the evaluation of future education managers' readiness for risk management at educational institutions have been offered: activatedness, awareness/unawareness of knowledge, flexibility/rigidity of abilities; its levels have been characterized (sufficient, intermediate, low). It has been proven mathematically that the difference between the experimental and control groups in terms of the maturity of future education managers' readiness for risk management at educational institutions is not statistically significant as long as at the beginning of the formative experiment, the above mentioned groups did not differ significantly from each other according to the level of readiness for risk management. A number of diagnostic activities have made it possible to discover the insufficient level of the maturity of future education managers' readiness for risk management at education institutions; the results obtained have shown low levels of the maturity of the investigated abilities and skills, which demonstrates the necessity for paying more attention to their further formation.

Keywords: risk, readiness, levels, future education managers.

Подано до редакції 18.01.2016

Рецензент: д. наук з державного управління, проф. С. К. Хаджираєва
